

تأملاتی در نقد علوم انسانی
کتاب اول

شیراز روشن

فهرست

مقدمه ناشر | ۷

فصل اول: پیش درآمدی بر علوم انسانی مدرن | ۹

فلسفه مدرن و علم مدرن | ۱۵

عقل مدرن و ظهورات آن در فلسفه و علوم انسانی | ۱۹

علوم انسانی و شأن تصرف انگاری بشر اومانیست | ۲۱

علوم انسانی مدرن، علمی بحران زده | ۲۴

فصل دوم: علوم انسانی مدرن و دورانِ ظلمانی «روشن‌گری» | ۲۷

علوم انسانی و دوران به اصطلاح روشن‌گری | ۲۹

ماهیت علوم انسانی | ۳۲

«انسان» و وجوه بنیادین صورت مثالی او در علوم انسانی مدرن | ۳۸

مبادی و مبانی نظری علوم انسانی مدرن | ۵۲

مؤلفه‌های ماهوی علوم انسانی | ۵۹

ادعای بی‌اساس بی‌طرفی علمی | ۶۳

کارکردهای علوم انسانی | ۶۸

فصل سوم: بنیان علوم انسانی مدرن | ۷۱

الف) پدران بنیانگذار (برخی چهره‌های اصلی در پیدایی علوم انسانی) | ۷۳

نیکولو ماکیاوولی | ۷۳

فرانسیس بیکن | ۷۶

تامس هابز | ۷۷

جیامیات ایستا ویکو، فرانسوا ماری ولتر، مارکی کندورسه | ۸۰

شارل منتسکیو | ۸۶

ژان ژاک روسو | ۹۱

❁ (ب) بحران علوم انسانی | ۹۳

فصل چهارم: نظام دانشگاهی جدید و پروژه علوم انسانی در

ایران | ۹۹

❁ علوم انسانی و کشورهای پیرامونی نظام جهانی سلطه | ۱۰۲

❁ پروژه علوم انسانی در ایران | ۱۰۴

❁ مدرسه دارالفنون | ۱۰۵

❁ مدرسه علوم سیاسی: سرآغاز ماجرای آموزش آکادمیک علوم انسانی مدرن

در ایران | ۱۰۸

❁ تأسیس وزارت علوم | ۱۱۱

❁ مدرسه عالی حقوق و بسط آموزش علوم انسانی مدرن | ۱۱۲

❁ از "مدرسه عالی حقوق و علوم سیاسی" تا "دانشگاه تهران" | ۱۱۴

❁ بنیان علوم انسانی مدرن در ایران | ۱۱۶

محمد علی فروغی | ۱۱۸

حسن پیرنیا | ۱۱۹

حسین پیرنیا | ۱۱۹

علی اکبر سیاسی | ۱۱۹

غلامحسین صدیقی | ۱۲۰

❁ اهداف و مقاصد پروژه علوم انسانی مدرن در ایران | ۱۲۱

❁ مختصات اصلی نظام آموزش دانشگاهی علوم انسانی در ایران | ۱۲۳

فصل پنجم: ما و علوم انسانی مدرن | ۱۲۷

❁ چرا نتولیرالیسم نیازمند علوم انسانی است؟ | ۱۳۲

❁ علوم انسانی غرب زدگی شبه مدرن و جنگ نرم در ایران معاصر | ۱۳۷

❁ تحول در علوم انسانی (تصرف انتقادی در علوم انسانی) | ۱۴۲

پی نویس ها | ۱۵۱

مقدمه ناشر

یکی از مهم ترین لوازم تحقق جامعه اسلامی و به تبع آن، تحقق آرمان تمدن نوین اسلامی - چنان که در تأکیدات رهبر معظم انقلاب مشهود است - توجه به تولید علوم انسانی اسلامی به عنوان پایه و مبنای شکل گیری تمدن اسلامی در عصر حاضر است. بسیاری از مسائل علوم انسانی، پرسش ها و نیازهای اساسی یک جامعه است که هر اندیشمندی متناسب با جهان بینی و شرایط و اقتضائات تاریخی و اجتماعی خود بدان پاسخ می دهد. بدیهی است علوم انسانی غربی که متأسفانه امروز سکه رایج فضای علمی کشور است نه در مبنایی و نه در پرسش هایی که بدان می پردازد؛ نسبتی با با اسلام و جامعه اسلامی نداشته بلکه در تضاد می باشد. نتیجه این که، توصیفات و به تبع آن تجویزات چنین علومی در جامعه اسلامی نه تنها کارا نیست بلکه ویرانگر است، چرا که مبنای علوم انسانی مدرن مبتنی بر جهان بینی و تفسیری مادی و غیرتوحیدی از عالم آفرینش، انسان، جامعه و تاریخ است و لذا مبدأ و مقصد حرکت جامعه را نیز از مسیر توحیدی به انحراف می کشد. از این رو لازم است به عنوان نخستین گام در گفتمان سازی برای تحول علوم انسانی رایج، رویکرد و جهت گیری غالب و حاکم نسبت به مبادی، اصول، احکام و آثار علوم انسانی مدرن چه به عنوان یک کلیت و چه نسبت به تک تک رشته های آن از حالت انفعالی موجود - به بهانه انقیاد به علم - خارج شده و به یک رویکرد و جهت گیری کاملاً نقادانه تغییر یابد. در این راستا از جمله اقدامات ضروری، روشن گری نسبت به ذات سکولار - اومانیستی این علوم و نیز تبیین ماهیت این علوم به عنوان مجموعه ای از احکام اعتباری دارای مضمون ایدئولوژیک (اغلب لیبرالی و نئولیبرالی) است.

فرایند حاکمیت روح نقادی و تصرف گیری انتقادی در علوم انسانی، نقطه آغاز حرکت در مسیری است که غایت آن رسیدن به علم دینی و رهایی تمام عبار از علوم انسانی و علوم طبیعی و فنی مدرن است. گرچه روی دیگر این سکه به عنوان یک اقدام سلبی، اقدامات ایجابی در راستای شکل دهی علوم انسانی اسلامی با جست و جوی مبنایی آن در قرآن کریم خواهد بود، اما تحقق این غایت مطلوب، فقط در بستر تحقق تام و تمام عالم دینی و به موازات آن است که فعلیت می یابد.

قرار گرفتن امت اسلامی ایران در دوران گذار تاریخی از غرب زدگی شبه مدرن، که همراه با آغاز گذار تاریخی بشریت در مقیاس جهانی از زندان استکباری عالم مدرن است، حکایت گر آن است که امکان تاریخی در پی گیری موفق طرح تعامل نقادانه و تصرف گری انتقادی در علوم انسانی کاملاً وجود دارد و با توجه به حضور در شرایط دوران گذار، آغاز، پیشبرد و به ثمر رساندن این رویکرد نقادانه اساساً یک ضرورت و نیاز فوری و عاجل و حیاتی است که نباید در آن تردید کرد.

بر این اساس در کتاب حاضر به عنوان اولین دفتر از مجموعه تأملاتی در نقد علوم انسانی، به تبیین آغاز شکل گیری علوم انسانی مدرن، ماهیت و جایگاه آن در عالم تاریخی غرب مدرن پرداخته می شود و در ادامه یکی از طرح های مهم در مسیر زمینه سازی برای سیطره غرب زدگی شبه مدرن، و سپس نهادینه کردن و بسط آن، که همانا پروژه ترویج علوم انسانی مدرن در ایران و نهادسازی برای آن است نیز مورد مطالعه قرار می گیرد.

این مجموعه که ان شاء الله به زودی مجلدات دیگر آن نیز با هدف بررسی و نقد روح علوم انسانی غربی در شاخه های مختلف علوم انسانی در قالب آثاری جداگانه به زیور طبع آراسته خواهد شد، گوشه ای دیگر از فعالیت های مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع) را در راستای تحول علوم انسانی منعکس می سازد. این مرکز در تلاش است با انتشار آثار متناسب با مخاطبان حوزوی و دانشگاهی، به ویژه دانشجویان در حوزه مباحث علوم انسانی، علوم اجتماعی و فرهنگی اعم از نظری و کاربردی گامی در راستای اعتلای اندیشه ناب اسلامی بردارد و در این راستا از دیدگاه های مخاطبان ارجمند درباره این اثر و نیز پیشنهادهای سازنده درباره موضوعات یاد شده به گرمی استقبال می نماید.

در پایان لازم است ضمن تشکر از زحمات پژوهشگر ارزشی استاد ارجمند دکتر زرشناس بابت نگارش این اثر و از تلاش های هم سنگران مجوعه سدید، صمیمانه قدردانی نماییم.

ما توفیقنا الا بالله العلی العظیم

محمد جواد نیک روش

مسئول مرکز تحقیقات بسیج

دانشگاه امام صادق (ع)